

субсистеми біосфери, обґрунтуванні системи заходів збереження її екологічного балансу, упорядкованості та нормального функціонування, а також заходів збереження життєвого середовища з врахуванням потреб і майбутніх поколінь. Геосозологія розглядається як інтегральна природнича наука. Залежно від об'єкта охорони, доцільним є виділення спеціалізованих природоохоронних дисциплін: созологія життєвого середовища, фітосозологія, зоосозологія, педосозологія, гідросозологія, охорона повітряного басейну, охорона ландшафту, охорона заповідних та захисних екосистем, економічна созологія, правова созологія, космічна созологія. За такої структури геосозології можлива підготовка спеціалістів – фітосозологів, зоосозологів, педосозологів, гідросозологів та інших.

Отже, нині людство не може відмовитися від використання природних ресурсів, які є основою матеріального виробництва, проте не може миритися з деградацією навколишнього середовища внаслідок експлуатації надр землі, водних об'єктів, лісів, тваринного і рослинного світу. Тому важливим напрямом сучасного регулювання відносин у сфері взаємодії природи і людини є забезпечення раціонального природокористування. Важлива роль при цьому відводиться державі. Екологічна функція держави не повинна обмежуватися охороною навколишнього середовища, а й доповнюватися відновленням природи. Людина має переосмислити ставлення до природи, почати глибоке вивчення походження та розвитку складних взаємозв'язків і процесів у навколишньому середовищі, шукати шляхи гармонізації взаємин людського суспільства і природи. На XXI ст. слід розробити стратегію економічно, соціально й екологічно збалансованого розвитку на локальному, регіональному та державному рівнях, яка має базуватися на ідеї екологічної превентивності, тобто застосовуванні системи превентивних екологічних і духовних, моральних заходів щодо охорони природного середовища. Слід визначити нові, гуманні цілі та шляхи розвитку цивілізації з урахуванням задоволення потреб не лише нашого, але й наступних поколінь.

Список використаної літератури

1. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2011. – 254 с.
2. Стойко С. М. Сучасні види антропогенного впливу на життєве середовище / С. М. Стойко, І. Б. Койнова // Укр. географ. журн. – 2012. – № 1. – С. 50-57.
3. Статистичний щорічник України за 2018 рік // Державний комітет статистики України. – К., 2018. – 567 с.
4. Гудков І. М. Зміни у фітоценозах у зоні аварії на Чорнобильській АЕС / І. М. Гудков // Матеріали XIII з'їзду Укр. бот. т-ва. – Львів, 2011. – С. 117.
5. Фундаментальне дослідження з геосозологічної метризації довкілля / С. І. Кукурудза, М. Є. Крет // Український географічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 63-64.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

*Колісник Т. М.
м. Полтава*

Анотація. В даній статті розкриваються важливі питання такі як екологічна безпека, права громадян та їхні обов'язки, показана важливість екологічної безпеки, її значення для людей та їхнього життя. Розкриваються основні поняття галузі.

Ключові слова: екологічна безпека, права громадян, екологічне право, безпечне середовище, небезпечне середовище.

Екологічна безпека є складовою національної безпеки та являє собою процес

управління системою національної безпеки, за якого державними і недержавними інституціями забезпечується екологічна рівновага і гарантується захист середовища проживання населення країни і біосфери в цілому, атмосфери, гідросфери, літосфери і космосфери, видового складу тваринного і рослинного світу, природних ресурсів, збереження здоров'я і життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і прийдешніх поколінь.

Екологічна безпека є органічним складовим компонентом національної безпеки. Її зміст полягає у тому, щоб забезпечити прогресивний розвиток життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави через здійснення управління реальними або потенційними загрозами та небезпеками, які є наслідком функціонування антропогенних, природних та техногенних систем[6].

У законодавстві, на жаль, не визначені повною мірою критерії безпечного середовища. Але саме визначення поняття «безпечне» вказує на те, що основним критерієм є відсутність небезпеки, де екологічно небезпечним вважається такий «стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» (ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). На сьогодні єдиними реально визначеними критеріями якості навколишнього природного середовища, на підставі яких здійснюється висновок щодо безпеки довкілля, є екологічні стандарти та нормативи (статті 31-33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)[1].

Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля належить до основних, природних прав і закріплене в ст. 50 Конституції України. У статті 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» йдеться про безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище, поряд із цим зазначене право міститься у міжнародних правових актах. Це фактично право кожного громадянина вимагати дотримання еколого-правових приписів, якому відповідає обов'язок кожного і держави по його забезпеченню.

Право людини на безпечне навколишнє природне середовище являє собою юридичну можливість проживати в навколишньому природному середовищі, яке не заподіює шкоди її здоров'ю і життю, а у випадку порушення цього права – вимагати його захисту у встановленому законодавством порядку. Це загальне визначення охоплює всі основні ознаки даного суб'єктивного права: по-перше, право проживання в сприятливому навколишньому природному середовищі, безпечному для здоров'я і життя людини; по-друге, право вимагати усунення різних перешкод при здійсненні цього права у встановленому законодавством порядку; по-третє, право на звертання у відповідні органи за захистом порушеного права з метою його поновлення (відновлення); по-четверте, здійснення захисту порушеного права шляхом установлення державою певних правових гарантій. Тому надзвичайно важливо підтримувати сприятливе безпечне середовище для життя та здоров'я людей[2].

Сприятливе середовище – це таке, яке позитивно впливає на стан здоров'я людей та біологічні процеси функціонування живих організмів. Іншою важливою характеристикою безпечного довкілля є раціональне використання природних ресурсів, додержання екологічних вимог у процесі природокористування, в тому числі додержання нормативів та лімітів використання природних ресурсів з урахуванням наукового обґрунтування узгодженості екологічних, економічних і соціальних інтересів і потреб суспільства та особи. Ліміти на природокористування є системою екологічних обмежень щодо використання тих чи тих природних ресурсів або територій і визначаються як встановлені нормами природоресурсового (земельного, водного, лісового, гірничого, фауністичного та іншого) законодавства обсяги використання природних ресурсів[3].

Сприятливе навколишнє природне середовище означає також його здатність задовольняти естетичні, рекреаційні, оздоровчі, культурні, наукові та інші потреби людини, наявність видового та популяційного різноманіття тварин і рослин. З цією метою створюються і особливо охороняються шляхом запровадження спеціальних режимів курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні зони, території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля – одне з фундаментальних і всеохоплюючих прав людини і громадянина. Інші екологічні права – право на екологічну інформацію, право на участь у проведенні громадської екологічної експертизи, право на обговорення різних проєктів, на участь у розробці та здійсненні природоохоронних заходів тощо, які передбачені законодавством, по суті, виступають засобами реалізації права на безпечне навколишнє середовище.

В Україні додержання права на безпечне навколишнє природне середовище має забезпечуватися в межах здійснення державою її екологічної політики та природоохоронною діяльністю спеціально уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських органів і організацій, природокористувачів на основі послідовного виконання правових, організаційних, технічних, економічних, наукових, виховних та інших заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки[4].

Система нормативів ГДК ґрунтів тільки починає складатися. До критеріїв безпечного для життя і здоров'я навколишнього природного середовища належать також нормативи гранично допустимих рівнів (ГДР) акустичного, радіаційного, електромагнітного, біологічного та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, нормативи гранично допустимого вмісту шкідливих речовин у продуктах харчування.

На забезпечення права громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище спрямовані і нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря: ГДК забруднюючих речовин в атмосферному повітрі для людей і об'єктів навколишнього природного середовища; гранично допустимі рівні (ГДР) акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого фізичного та біологічного впливу на атмосферне повітря для людей і об'єктів навколишнього природного середовища, передбачені Законом України від 16 жовтня 1992 року «Про охорону атмосферного повітря»[5].

Список використаної літератури

1. Баб'як О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2000. – 216 с.
2. Балюк Г. І. Екологічне право України. Конспект лекції у схемах (Загальна і Особлива частина): Навч. Посібник. – К.: Хрінком Інтер, 2006. – 192 с.
3. Екологічне право України За редакцією професорів В. К. Попова і А. П. Гетьмани. Харків, «Право». 2001
4. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник/За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 848 с
5. Закон України «Про охорону навколишнього середовища». – К., 1991.
6. Сафранов Т. А. Екологічні основи природокористування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: «Новий Світ-2000», 2003. – 248 с.